

Nadesłano: 30.01.2022
Zaakceptowano: 11.04.2022

Sugerowane cytowanie: Bartoszewicz M. (2022). *Przygotowanie studentek pedagogiki do edukacji twórczej*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, vol. 17, nr 2(65), s. 79–91.
DOI: 10.35765/eetp.2022.1765.05

Magdalena Bartoszewicz

ORCID: 0000-0003-1562-3625
Uniwersytet w Białymstoku

Przygotowanie studentek pedagogiki do edukacji twórczej

Preparation of Pedagogy Students for Creative Education

KEYWORDS ABSTRACT

creativity,
creative abilities,
self-evaluation of
creativity, creativity
assessment,
education for
creativity

The article describes issues related to creativity, such as: creativity, 4Ps of creativity model, Urban&Jellen's model of creativity (Matczak et al. 2000) and issues related to the preparation of future teachers to conduct classes in the spirit of creative education. The aim of the research was to find out the level of the components of preparation for creative education, such as creative aptitude, self-assessment of creativity and evaluation of the creativity of other people. The group of eighty students from the Faculty of Education, University of Białystok, took part in this research. The Test for Creative Thinking – Drawing Production by Urban&Jellen (1996), the Self-evaluation questionnaire for creativity (Bartoszewicz 2021), and the Questionnaire for assessing the creativity of other people (Bartoszewicz 2021) were used as research tools. The analysis of the research results showed that students' creative abilities and self-evaluation of creativity is on an average level, and 70% of participants of this research were able to adequately assess the creativity of other people.

SŁOWA KLUCZE ABSTRAKT

kreatywność,
uzdolnienia
twórcze, samoocena
kreatywności, ocena
twórczości, edukacja
twórcza

W artykule opisano zagadnienia związane z twórczością, takie jak: kreatywność, czteroaspektowe ujęcie twórczości, model twórczości K.K. Urbana i H.G. Jellena (Maczak i in. 2000) oraz zagadnienia związane z przygotowaniem przyszłych nauczycielek do prowadzenia zajęć w duchu edukacji twórczej. Celem badań było poznanie poziomu komponentów przygotowania do edukacji twórczej, takich jak uzdolnienia twórcze, samoocena kreatywności i ocena twórczości innych osób. W badaniach wzięło udział 80 studentek trzeciego roku pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Narzędzia badawcze, jakie wykorzystano, to *Rysunkowy Test Myślenia Twórczego* autorstwa K.K. Urbana i H.G. Jellena (1996), *Kwestionariusz samooceny kreatywności* (Bartoszewicz, 2021) oraz *Kwestionariusz oceny twórczości innych osób* (Bartoszewicz, 2021). Analiza wyników badań wykazała, że poziom uzdolnień twórczych badanych studentek oraz samoocena kreatywności uplasowały się na poziomie przeciętnym, natomiast aż 70% badanych studentek potrafiło adekwatnie ocenić twórczość innych osób.

Wstęp

Prowadzone badania miały na celu zidentyfikowanie poziomu uzdolnień twórczych studentek trzeciego roku oraz zestawienie wyników z samooceną kreatywności dokonaną przez studentki, a także z ich umiejętnością oceny twórczości innych osób. Wydaje się to ciekawy obszar badań z kilku powodów. Po pierwsze, wyniki badań mogą skłonić do przemyśleń odnośnie stwarzania warunków do pobudzania kreatywności studentów. Po drugie, dwudziesty pierwszy wiek to czas wielu dynamicznych zmian, czas pełen sprzeczności, różnorodności, jak również nieograniczonych możliwości. Pojawiające się co chwilę zmiany i nowości wymagają od nas szybkiego przystosowywania się do nowej rzeczywistości oraz weryfikowania i uczenia się tego, co zastajemy. Kreatywność wyraża się między innymi w umiejętności rozwiązywania nietypowych problemów czy też w radzeniu sobie z wieloznacznością, a rozwijanie tych właśnie cech wydaje się być kluczowe w obliczu powstawania coraz nowszych wyzwań współczesnego świata (Kożuh 2021; Fazlagić 2020; Cęcelek 2018; Ciechanowska 2007). Ponadto, powszechnie kreatywność postrzega się jako ważny element kapitału społecznego i jednostkowego oraz element, który powinien być obecny na każdym etapie kształcenia (Bałachowicz, Adamek 2017). Po trzecie, trudno jest mówić o pobudzaniu kreatywności uczniów bez uwzględnienia znaczenia i roli nauczycieli. Przyszłe nauczycielki będą oceniały twórczość swoich podopiecznych oraz ich wytwory, a także tworzyły warunki sprzyjające powstawaniu aktywności twórczej. W swoim artykule chciałabym skupić się na wybranych komponentach przygotowania studentek

do prowadzenia edukacji twórczej. Za komponenty te przyjąłam uzdolnienia twórcze, samoocenę kreatywności oraz ocenę twórczości innych osób, o czym piszę w dalszej części artykułu.

Teoretyczne podstawy badań

Pojęcia kreatywności i twórczości w polskiej literaturze z zakresu pedagogiki i psychologii twórczości nie są traktowane jako synonimy, choć potocznie często używa się ich zamiennie. Podstawową różnicą w definiowaniu tych pojęć jest to, że kreatywność odnosi się do zachowań i cech człowieka. W pedagogice i psychologii twórczość rozpatruje się w paradygmacie czteroaspektowym (ang. *4Ps of creativity*), na który składają się cztery kluczowe wymiary: personologiczny (ang. *person*), atrybutywny (ang. *product*), procesualny (ang. *process*), ekologiczny (ang. *press*) (Rhodes 1961). Personologiczny wymiar twórczości odnosi się do źródeł twórczości tkwiących w samej jednostce, to znaczy cech osobowości twórczej oraz podmiotowych uwarunkowań twórczości. W atrybutywnym wymiarze twórczości, badacze rozpatrują twórczość jako wytwór, który może być materialny (książka, obraz, płyta) lub niematerialny (ruch, gest, słowo) oraz obiektywny, czyli nowy, oryginalny i użyteczny społecznie, a także subiektywny, czyli odkrywczy dla danej osoby. Twórczość w wymiarze procesualnym opisywana jest jako proces tworzenia z uwzględnieniem właściwości psychicznych, które go warunkują, a także jakomechanizm i przebieg tego procesu. W ekologicznym wymiarze twórczości opisywane są uwarunkowania środowiskowe, które mogą hamować lub sprzyjać powstawaniu procesu twórczego (Uszyńska-Jarmoc 2003; Szmidt 2001; Rhodes 1961).

W niniejszym artykule przyjmuję model twórczości autorstwa K.K. Urbana (Matczak i in. 2000), na podstawie którego tenże autor wraz z H.G. Jellenem stworzyli *Rysunkowy Test Twórczego Myślenia* (TCT-DP). W modelu tym zakłada się istnienie sześciu wymiarów komponentów twórczości – predyspozycji twórczych, które się przenikają i wzajemnie warunkują. Komponenty tworzą system funkcjonalny, co oznacza, że pojedynczy komponent nie wystarczy, aby uruchomić proces twórczy, ale sam w sobie też nie jest za ten proces odpowiedzialny. Do pierwszych trzech wymiarów należą składniki poznawcze, a do trzech kolejnych – osobowościowe (Matczak i in. 2000). Pierwszym komponentem twórczości jest myślenie dywergencyjne, które cechuje się: płynnością, giętkością, oryginalnością myślenia, a także elaboracją oraz wrażliwością na problemy (Guilford 1978). Płynność myślenia to łatwość generowania wielu pomysłów, rozwiązań. Giętkość myślenia definiowana jest jako zdolność generowania zróżnicowanych jakościowo pomysłów, gotowość do zmiany toku myślenia i podążania w innych kierunkach. Oryginalność myślenia to zdolność do tworzenia rzadkich,

nieoczywistych, pomysłów, wychodzących poza stereotypowe rozwiązania. Kolejną cechą myślenia dywergencyjnego jest wrażliwość na problemy rozumiana jako zdolność do wykrywania słabych stron i niedociągnięć w proponowanych rozwiązaniach. Piątą cechą myślenia dywergencyjnego jest elaboracja, czyli staranność w dopracowaniu pomysłu czy też zdolność do domykania dzieła, sytuacji problemowej. Drugi komponent twórczości stanowią kompetencje ogólne, nazwane przez K.K. Urbana wiedzą ogólną (Matczak i in. 2000), do której zalicza on umiejętność rozumowania i myślenia logicznego, analizy i syntezy, oceniania oraz pamięć i szerokość percepcji. Do grupy trzeciej zalicza się specyficzną wiedzę i specyficzne umiejętności, które są potrzebne w określonych obszarach twórczego myślenia i działania (Matczak i in. 2000). Specyficzna wiedza wyraża się w wiedzy proceduralnej dotyczącej patrzenia na twórczość innych osób. Kolejne trzy grupy obejmują składniki osobowościowe. Czwartym komponentem jest zaangażowanie zadaniowe wraz z cechami takimi jak: zdolność koncentracji, wytrwałość i selektywność. Piątej grupie należą się motywy sprzyjające twórczości – potrzeba nowości, pęd do wiedzy, potrzeba sprawstwa, samoaktualizacji, kontaktowania się z innymi, podejmowania odpowiedzialności oraz gotowość do zabawy. Szósta – ostatnia grupa komponentów zawiera cechy oznaczające tolerancję wieloznaczności, czyli otwartość na doświadczenia, gotowość podejmowania ryzyka, nonkonformizm, odprężenie oraz humor. W swoich badaniach wzięłam pod uwagę trzy pierwsze grupy komponentów, czyli komponenty poznawcze. Traktuję je jako warunki niezbędne do rozwijania kompetencji twórczych i tym samym, niezbędne do prowadzenia zajęć z edukacji twórczej w przedszkolu czy szkole. W opisanym modelu bierze się także pod uwagę rolę czynników środowiskowych, ponieważ działanie poznawczych i osobowościowych elementów twórczości należy rozpatrywać także z perspektywy grupy, środowiska lokalnego lub nawet z perspektywy społeczno-historycznej, a nie tylko z perspektywy jednostki (Matczak i in. 2000). Warto tu również jeszcze raz podkreślić, że pojedynczy element tego modelu nie jest wystarczający do tego, aby zadanie twórcze mogło być realizowane. Wszystkie wyżej opisane komponenty twórczości działają łącznie, ale w różnym nasileniu (Szmidt 2013).

Nawiązując do teorii Urbana (Matczak i in. 2000) można stwierdzić, że wiedza ogólna będąca składnikiem cech poznawczych, obejmuje również wiedzę o sobie, o swoim przygotowaniu do twórczości oraz o przejawach twórczości. Postrzeganie twórczości zależy od posiadanej w tym zakresie wiedzy oraz doświadczeń. Chcąc trafnie diagnozować przejawy twórczości, nauczyciel powinien być wyposażony w wiedzę z zakresu twórczości, jej wymiarów, przejawów, stymulatorów i inhibitorów (Szmidt 2017). Wskazuje się, że rozwijanie kreatywności podczas procesu edukacji postrzegane wręcz koniecznością (Amabile 1996). Jednym z określonych przeze mnie komponentów uzdolnień twórczych jest samoocena kreatywności. „Samoocena to uogólniona postawa w stosunku do samego siebie, która wpływa na nastrój oraz wywiera silny

wpływ na pewien zakres zachowań społecznych”, co więcej kształtując własną postawę twórczą oraz samopoczucie zdolności twórczych powoduje, że można rzutować na wyrażanie opinii o twórczości innych osób (Kłosińska, Marek 2017: 100). W związku z tym, również kształcenie na uniwersytetach powinno obejmować treści związane z kreatywnością oraz szeroko rozumianą twórczością, aby dać podstawy przyszłym nauczycielkom i przyszłym nauczycielom do rozwijania kompetencji z tego zakresu, a także do kształtowania własnej postawy kreatywnej oraz uzdolnień twórczych. Analizując program jednolitych studiów magisterskich na kierunku pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna na Wydziale Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku, można zauważyć, że w procesie kształcenia zaplanowane są dwa przedmioty: pedagogika twórczości na pierwszym roku studiów oraz edukacja twórcza dziecka na drugim roku studiów. Zatem można stwierdzić, że studentki mają okazje do zdobywania wiedzy z zakresu twórczości podczas procesu kształcenia na uniwersytecie, co może być cenne w ich przyszłej pracy w placówkach oświatowych.

Z analizy wyników dotychczasowych badań prowadzonych w zakresie uzdolnień twórczych nauczycieli i przyszłych nauczycieli wynikają niejednoznaczne wnioski. Istnieją badania, których wyniki wykazały, że nauczyciele potrafią trafnie odróżnić pomysły twórcze od pomysłów odtwórczych (Gralewski 2010). Z kolei inne badania wykazały, że nauczyciele nie potrafią ocenić poziomu kreatywności swoich uczniów, ponieważ w porównaniu do wyników uczniów uzyskanych z *Rysunkowego Testu Myślenia Twórczego* (Urban, Jellen 1996), nauczyciele przyznawane oceny często zawyżali (Bartoszewicz 2020). Jeszcze inne badania wykazały, że studentki raczej nie postrzegają lub nie wiedzą, czy postrzegają siebie jako osoby twórcze, natomiast twierdzą, że posiadają twórczy dorobek oraz robią takie rzeczy, które można uznać za twórcze, ale nie uzyskałyby wysokich wyników w testach twórczości (Kłosińska, Marek 2017). Ogólnie rzecz biorąc istnieje potrzeba kształcenia przyszłych nauczycieli w zakresie stymulowania i oceniania kreatywności uczniów, ponieważ brakuje im wiedzy na temat twórczości i jej diagnozowania czy identyfikowania przejawów twórczości, na co wskazuje szeroka analiza badań z tego zakresu dokonana przez J. Gralewskiego (2014).

Warto podkreślić, że w literaturze opisywane jest egalitarne podejście do twórczości (Szmidt 2013; Nęcka 2005). Zgodnie z tym podejściem każdy człowiek postrzegany jest jako twórczy, ale twórczość u każdego rozwinięta jest w różnym stopniu. Twórczość jest cechą, predyspozycją każdego człowieka (Nęcka 2005). Egalitarne podejście do twórczości ma ogromne znaczenie w edukacji, ponieważ traktując twórczość jako cechę rozwiniętą u każdego człowieka w różnym stopniu, można stwarzać warunki do jej stymulowania stosując odpowiednie metody i techniki.

Metodologia badań

Przedmiotem badań uczyniono uzdolnienia twórcze studentek trzeciego roku pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej studiujących na Wydziale Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku, samoocenę kreatywności oraz umiejętność oceny twórczości innych osób. W związku z powyższym, celem badań było poznanie poziomu uzdolnień twórczych studentek, samooceny kreatywności oraz poziomu umiejętności oceny twórczości innych osób. Badania zostały przeprowadzone w 2021 roku. W badaniach wzięło udział 80 studentek trzeciego roku jednolitych studiów magisterskich kierunku pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna z Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku. Badania miały charakter ilościowy, a do ich przeprowadzenia wykorzystano trzy narzędzia badawcze w postaci testu oraz kwestionariuszy. Samoocena kreatywności została zmierzona za pomocą *Kwestionariusza samooceny kreatywności* (Bartoszewicz 2021) w którym studentki oceniały stopień swojej kreatywności na bardzo wysokim, wysokim, przeciętnym, niskim, bardzo niskim poziomie. Dokonanie samooceny było poprzedzone zaprezentowaniem studentkom cech osoby kreatywnej, takich jak: zdolność do generowania wielu różnorodnych pomysłów, zdolność do podejmowania ryzyka, poczucie humoru, tolerancja wieloznaczności, otwartość na doświadczenia, nonkonformizm (Maczak i in. 2000). Do zmierzenia poziomu uzdolnień twórczych wykorzystano *Rysunkowy Test Twórczego Myślenia TCT-DP* autorstwa H.G. Jellena i K.K. Urbana zaadaptowany do polskich warunków przez A.J. Maczak, A. Jaworowską i J. Stańczak (2000). Test składa się z dwóch wersji – A i B, są to dwie kartki formatu A4, na których widnieją niedokończone fragmenty figur, takich jak kwadrat, koło, linia falista, linie przerywane, kropka umieszczone w kwadratowej ramie. Szósta figura – mały niedomknięty kwadrat znajduje się poza ramą. Zadaniem osób badanych było dokończenie tych rysunków według własnego pomysłu. Wersja B testu TCT-DP jest odwróceniem wersji A o 180 stopni. Rysunki badanych studentek były ocenione według czternastu kryteriów obiektywnej oceny. Opiszę kilka kryteriów. Jednym z kryteriów są kontynuacje. Aby spełnić to kryterium, należy wykorzystać wybrane lub wszystkie niedokończone figury. Brane są pod uwagę także nowe elementy, jako jedno z kryteriów. W tym przypadku punkty uzyskuje się za każdy nowy element, który powstał na rysunku. Punktowane są także wszelkie próby ujęcia perspektywicznego na rysunku. Podczas oceniania uwzględnia się także wykorzystanie małego niedomkniętego kwadratu umieszczonego poza ramą. Kolejnym kryterium są powiązania tematyczne, czyli nadanie rysunkowi pewnego tematu. W ocenianiu brany jest pod uwagę także czas, ale tylko w przypadku, kiedy rysunek uzyskał łącznie co najmniej 25 punktów za poprzednie kryteria. Za każdą wersję testu można otrzymać maksymalnie 72 punkty, a za obie – 144 punkty.

Do zmierzenia poziomu umiejętności oceny twórczości innych osób został wykorzystany *Kwestionariusz oceny twórczości innych osób* (Bartoszewicz 2021), w którym studentki oceniły rysunki innych osób w skali od najbardziej twórczego do najmniej twórczego. Oceniane rysunki były wykonane przez inne osoby w ramach *Rysunkowego Testu Myślenia Twórczego* (Urban, Jellen 1996). Zestaw dwudziestu pięciu rysunków został umieszczony w prezentacji multimedialnej. Wszystkie prezentowane rysunki zostały ocenione przez osoby do tego kompetentne według specjalnego klucza (Matczak i in. 2000). Wybrano pięć prac wskazujących na bardzo wysoki poziom twórczości, pięć prac na wysoki poziom twórczości, pięć prac wskazujących na przeciętny poziom twórczości, pięć prac wskazujących na niski poziom twórczości i pięć prac na bardzo niski poziom twórczości.

Wyniki badań własnych

Zanim przejdę do analizy wyników badań, przedstawię ważne informacje, do których będę się odwoływała, opisując wyniki. W tabeli 1 przedstawiłam wzór algorytmu przyjętego do wyznaczania poziomu badanej zmiennej – uzdolnień twórczych.

Tabela 1. Algorytm przyjęty do wyznaczania poziomu badanej zmiennej – uzdolnień twórczych.

Granice wyznaczenie poziomu zmiennej	Interpretacja	Poziom
Wynik maksymalny – możliwy Wynik $>M + sd$	Górna granica poziomu wysokiego Dolna granica poziomu wysokiego	wysoki
Wynik $= M + sd$ Wynik $= M - sd$	Górna granica poziomu przeciętnego Dolna granica poziomu przeciętnego	przeciętny
Wynik $< M - sd$ Wynik minimalny – możliwy	Górna granica poziomu niskiego Dolna granica poziomu niskiego	niski

Legenda: M – średnia arytmetyczna; sd – odchylenie standardowe

Źródło: opracowanie własne

W tabeli 2 przedstawiłam charakterystykę statystyczną wyników pomiaru wybranych komponentów przygotowania studentek do edukacji twórczej. Natomiast w tabeli 3 zaprezentowane zostały dane (przedziały liczbowe) do wyznaczenia poziomu uzdolnień twórczych studentek w odniesieniu do *Rysunkowego Testu Myślenia Twórczego* (Urban, Jellen 1996) wersji A i B łącznie. Dzięki temu algorytmowi, w zależności od uzyskanej liczby punktów, można wyróżnić wysoki, przeciętny i niski poziom uzdolnień twórczych. Odnosząc średnią wszystkich (tabela 2) studentek uzyskaną

z *Rysunkowego Testu Myślenia Twórczego* (Matczak i in., 2000) do przedziałów punktowych do wyznaczania poziomu uzdolnień twórczych (tabela 3), można stwierdzić, że uzdolnienia twórcze badanych studentek uplasowały się na poziomie przeciętnym. Przypomnę, że łączna (z wersji A i B) maksymalna liczba punktów możliwych do uzyskania z *Rysunkowego Testu Myślenia Twórczego* (Urban, Jellen, 1996) wynosi 144.

Tabela 2. Charakterystyka statystyczna wyników pomiaru wybranych komponentów przygotowania do edukacji twórczej.

	Σ	M	sd	v	W max.	W min.	d
Uzdolnienia twórcze	3964	50	23	45	101	16	85
Samoocena kreatywności	188	2	1	25	4	1	3

Objaśnienie symboli użytych w tabeli:

Σ – suma zdobytych punktów

M – średnia arytmetyczna

sd – odchylenie standardowe

v – współczynnik zmienności

W. max – wynik maksymalny uzyskany w danej próbie

W. min – wynik minimalny uzyskany w danej próbie

d – rozstęp wyników

Źródło: opracowanie własne

Wyżej wymienione symbole stosowane będą w kolejnych tabelach

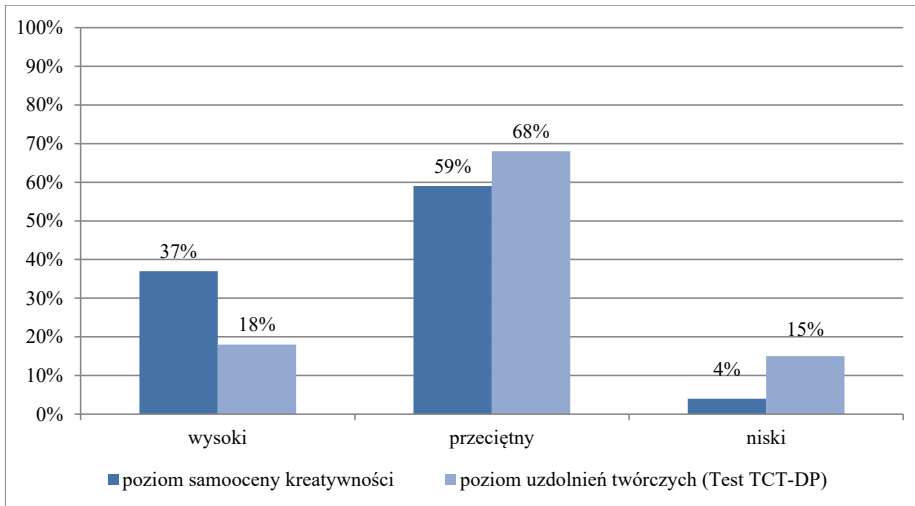
Tabela 3. Dane do wyznaczania poziomu uzdolnień twórczych studentek trzeciego roku pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, test TCT-DP w wersji A i B łącznie.

Granice wyznaczanie poziomu zmiennej	Poziom
74–144 punktów	wysoki
27–73 punktów	przeciętny
26–0 punktów	niski

Źródło: opracowanie własne

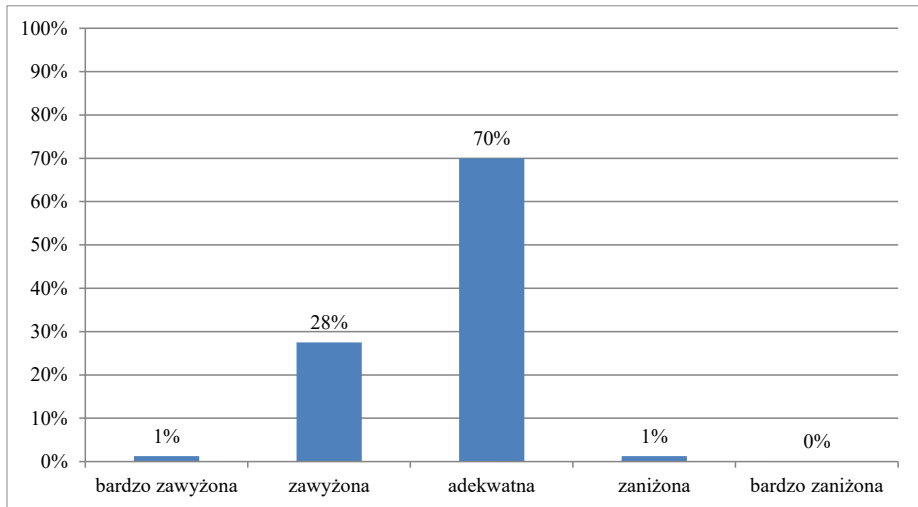
Wykres 1. Wyniki pomiaru wybranych komponentów przygotowania do edukacji twórczej – samooceny kreatywności oraz uzdolnień twórczych.

Źródło: opracowanie własne

Analiza wyników badań wykazała, że ponad połowa badanych studentek oceniła swój poziom uzdolnień twórczych na przeciętnym poziomie (wykres 1). Dla porównania można dodać, że wyniki studentek uzyskane w *Rysunkowym Teście Myślenia Twórczego* (Urban, Jellen, 1996) również uplasowały się na przeciętnym poziomie – prawie 70% badanych studentek otrzymało taki wynik (wykres 1). Ponad jedna trzecia badanych osób oceniła swój poziom kreatywności na wysokim poziomie (wykres 1), a około 20% badanych studentek cechuje się wysokim poziomem uzdolnień twórczych. Być może nie są to zaskakujące wyniki, ponieważ tak jak większość cech fizycznych i psychicznych, tak również uzdolnienia twórcze rozkładają się według krzywej Gaussa, to znaczy, że najwięcej osób przejawia przeciętny poziom uzdolnień twórczych (Nęcka 2005).

Wykres 2. Trafność oceny twórczości innych osób.

Źródło: opracowanie własne

Analizując dane przedstawione na wykresie 2 można zauważyć, że ponad dwie trzecie badanych studentek potrafiło adekwatnie ocenić twórczość innych osób. Oznacza to, że ich oceny w zdecydowanej większości przypadków zgadzały się z ocenami rysunków przyznanymi przez osoby kompetentne. W niespełna 30% przypadków ocena była zawyżona. Takie wyniki mogą wskazywać na to, że studentki posiadają wiedzę na temat twórczości i potrafią trafnie rozpoznać jej przejawy.

W tabeli 4 przedstawiono korelację pomiędzy wybranymi komponentami przygotowania do edukacji twórczej. Ujemny współczynnik korelacji Pearsona w przypadku związku pomiędzy uzdolnieniami twórczymi a oceną twórczości innych osób oznacza, że im wyższy poziom uzdolnień twórczych, tym mniej trafnie studentki oceniały twórczość innych osób. Taki wynik wskazuje na to, że nie wystarczy być twórczym, aby oceniać twórczość innych, ale należy poznać kryteria twórczości w celu trafnego postrzegania twórczości innych osób. Niemniej jednak związek ten pozostaje nieistotny statystycznie. Podobnie w przypadku pozostałych komponentów przygotowania do edukacji twórczej. Słabe związki pomiędzy zestawionymi komponentami przygotowania do edukacji twórczej wskazują, że należałoby dążyć w kierunku zwiększania świadomości studentek w zakresie szeroko rozumianej twórczości, wskaźników jej przejawów, możliwości rozwijania twórczości, a także jej inhibitorów i stymulatorów.

Tabela 4. Dane do oceny związku pomiędzy wybranymi komponentami przygotowania do edukacji twórczej.

Zestawione komponenty	r emp.	Interpretacja	r teoret.	Prawdopodobieństwo	Interpretacja
Samooceńa kreatywności a uzdolnienia twórcze	0,20	związek słaby	0,22	0,05	Nieistotny statystycznie
Samooceńa kreatywności a ocena twórczości innych osób	0,01	związek słaby	0,22	0,05	Nieistotny statystycznie
Uzdolnienia twórcze a ocena twórczości innych osób	-0,18	związek słaby	0,22	0,05	Nieistotny statystycznie

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Głównym celem prezentowanych badań było określenie, na jakim poziomie studentki oceniają swoją kreatywność, jaki poziom uzdolnień twórczych przejawiają w wynikach uzyskanych w *Rysunkowym Teście Myślenia Twórczego* (Urban, Jellen, 1996) oraz czy potrafią trafnie ocenić poziom twórczości rysunków innych osób. Analiza wyników badań wykazała, że studentki w zdecydowanej większości trafnie dokonały samooceny, jak również trafnie oceniły prace innych osób. Na tej podstawie można skłaniać się ku stwierdzeniu, że studentki trzeciego roku pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej posiadają wiedzę z zakresu kreatywności na tyle, by dokonać w tym zakresie samooceny oraz oceny twórczości innych osób. Możliwe, że zdobywaniu tej wiedzy sprzyjały zajęcia dotyczące pedagogiki twórczości oraz edukacji twórczej dziecka realizowane podczas pierwszego i drugiego roku studiów. Niemniej jednak nie oznacza to, że są to wystarczające działania w rozwijaniu kompetencji twórczych studentek. Uważam, że tematyka badań wpisuje się w szerszy kontekst badawczy. Innym kierunkiem badań może być zbadanie poziomu samooceny kreatywności, poziomu twórczości za pomocą *Rysunkowego Testu Myślenia Twórczego* oraz oceny prac innych osób na pierwszym roku studiów – przed rozpoczęciem realizowania przedmiotów z zakresu kreatywności i twórczości, a następnie powtórzenie badań na trzecim roku – po zakończeniu realizacji tych przedmiotów. Kolejnym kierunkiem badań może być objęcie badaniami nauczycieli akademickich i sprawdzenie ich stanu wiedzy na temat kreatywności oraz poznanie sposobów, które stosują wspierając kreatywność studentek

i studentów, a następnie zestawienie wyników z opinią studentek i studentów na temat wspierania kreatywności przez nauczycieli akademickich. Ponadto, by uzyskać więcej danych dotyczących można przeprowadzić wywiady fokusowe dotyczące poglądów studentek na temat możliwości wspierania aktywności twórczej uczniów w swojej przyszłej pracy w zawodzie nauczyciela.

Zgodnie z egalitarnym podejściem do twórczości, każdy człowiek traktowany jest jako twórczy w różnym stopniu, dlatego najlepiej stwarzać warunki do rozwijania twórczości od najmłodszych lat. Nauczyciele edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej w ramach różnych obszarów edukacyjnych (edukacja polonistyczna, społeczno-przyrodnicza, matematyczna, artystyczna) mają wiele możliwości rozwijania kreatywności uczniów. Warto, aby byli do tego przygotowani, na co powinno zwracać się szczególną uwagę podczas studiów.

Bibliografia

- Amabile, T. (1996). *Creativity in context*. Boulder, Co: Westview Press, Inc.
- Bartoszewicz M. (2021). *Kwestionariusz samooceny kreatywności*, narzędzie niepublikowane.
- Bartoszewicz M. (2021). *Kwestionariusz oceny twórczości innych osób*, narzędzie niepublikowane.
- Bartoszewicz M. (2020). *Uzdolnienia twórcze uczniów w młodszym wieku szkolnym w świetle wyników Rysunkowego Testu Myślenia Twórczego i opinii nauczycieli*, [w:] K. Kalbarczyk, K. Skrzątek (red.), *Naukowa analiza wybranych problemów społecznych*, Lublin: Wydawnictwo Naukowe TYGIEL, s. 74–88.
- Cęcelek, G.M. (2018). *Twórczość nauczyciela-wychowawcy jako istotny warunek procesu równania szans w dostępie do kształcenia dziecka z rodziny ubogiej*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, 13(2(48)), 45–59. DOI: 10.14632/eetp.2018.13.48.45
- Ciechanowska, D. (2007). *Twórczość w edukacji*, Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Cropley A.J. (2000). *Defining and measuring creativity: are creativity tests worth using?*, “Roeper Review”, t. 23, nr 2, s. 72–80.
- Fazlagić J. (2019). *Ocena kreatywności uczniów – wyzwanie dla systemu edukacji*, [w:] J. Fazlagić (red.), *Kreatywność w systemie edukacji*, Warszawa: Wydawnictwo FRSE, s. 134–158.
- Gralewski J. (2010). *Rozpoznawanie wytworów twórczych i odtwórczych przez nauczycieli jako umiejętność niezbędna w procesie identyfikacji uczniów kreatywnych*, [w:] M. Kołodziejski (red.), *Wielorakie wymiary twórczości codziennej w teorii i praktyce edukacyjnej*, Płock: Wydawnictwo Naukowe PWSZ, s. 67–79.
- Gralewski J. (2014). *Kreatywny uczeń w oczach nauczyciela: kilka słów o tym, czy nauczyciele trafnie rozpoznają twórczy potencjał swoich uczniów*, [w:] R. Kowalski, O. Szyrkarczyk (red.), *Wychowanie we współczesnej szkole. Twórcze myślenie aktywne działanie w szkole*, Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, s. 66–96.

- Guilford J.P. (1978). *Natura inteligencji człowieka*, Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Kłosińska T., Marek E. (2017). *Aspekty twórczości w poglądach i samoocenie studentów wczesnej edukacji*, [w:] J. Bałachowicz, I. Adamek (red.), *Kreatywność jako wymiar profesjonalizacji przyszłych nauczycieli wczesnej edukacji*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, s. 82–98.
- Kożuh A. (2021). *Kreatywność w pracy nauczyciela i jego uczniów*, Kraków: Societas Vistulana.
- Matczak A., Jaworowska A., Stańczak J. (2000). *Rysunkowy Test Twórczego Myślenia K.K. Urbana i H.G. Jellena. Podręcznik*, Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Nęcka E. (2001). *Psychologia twórczości*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Nęcka E. (2005). *Psychologia twórczości*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Parczewska T., Zwierzchowska I. (2017). *Swoistość postrzegania kreatywności*, [w:] J. Bałachowicz, I. Adamek (red.), *Kreatywność jako wymiar profesjonalizacji przyszłych nauczycieli wczesnej edukacji*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, s. 18–40.
- Rhodes M. (1961). *An analysis of creativity*, "Phi Delta Kappan", t. 42, nr 7, s. 305–310.
- Szmidt K.J. (2001). *Szkice do pedagogiki twórczości*, Gliwice: Helion.
- Szmidt K.J. (2007). *Pedagogika twórczości*, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Szmidt K.J. (2013). *Pedagogika twórczości: podręcznik dla pedagogów, psychologów i trenerów grupowych*, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Szmidt K.J. (2017). *Edukacyjne uwarunkowania rozwoju kreatywności*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Urban, K.K. & Jellen, H.G. (1996). *Test for Creative Thinking – Drawing Production (TCTDP)*, Lisse, Netherlands: Swets and Zeitlinger.
- Uszyńska-Jarmoc J. (2003). *Twórcza aktywność dziecka*, Białystok: Tras Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie.
- Uszyńska-Jarmoc J. (2011). *Czego nie wiemy o twórczości w szkole? Obszary zdeformowane, ignorowane i/lub zaniedbane*, „Chowanna” t. 36, nr 1, s. 13–24.

ADRES DO KORESPONDENCJI

Magdalena Bartoszewicz
Uniwersytet w Białymstoku
e-mail: magdalena.bartoszewicz@interia.pl